

SPÆDBARNSPSYKOLOGIEN SOM TEMA

Mette Skovgaard Væver, Peter Krøjgaard og Hanne Munck

Spædbarnet og de psykiske grundfunktioners udvikling og risiko for fejludvikling i løbet af de første leveår er et forskningsfelt, der i disse år nyder en stærkt stigende interesse – ikke alene inden for den psykologiske videnskab, men også inden for en bred vifte af andre videnskabelige discipliner både empiriske og teoretiske. For eksempel inden for filosofien, sprogvidenskaben, biologien, lægevidenskaben, sociologien og flere andre og særlig aktuelt inden for det nyere tværvidenskabelige forskningsområde »cognitive neuroscience«, der har udforskningen af den menneskelige bevidsthed som genstand.

Traditionelt har der været en tendens inden for videnskaberne til en primær fokusering på de »voksne« eller de færdige menneskelige funktioner, for så efterfølgende i et vist omfang at applicere denne viden på børnene – i hvert fald ofte med hensyn til behandlingsmetoder ved sygdom. I dag ses en stigende videnskabelig erkendelse af og nysgerrighed i forhold til, at en afdækning af netop *udviklingen af* de menneskelige psykologiske funktioner og karakteristika – herunder også den *helt tidlige udvikling* – udvider vores viden om disse. En viden, der også udvider vores muligheder for at forstå, hvordan disse forskellige funktioner faktisk fungerer – i et alment psykologisk og livslangt perspektiv. Dette vil forbedre vores muligheder for behandling og forebyggende intervention, når der ses patologiske tilstande eller risiko for udvikling af patologi. Idet vi ved (i hvert fald noget om), hvordan den normale *udviklingsproces* er, hvordan udviklingen kan komme på afveje, så øges også vores viden om, hvordan vi kan intervenere for igen at fremme sunde udviklingsprocesser hos barnet og såvel som hos den voksne.

På baggrund af denne udvikling besluttede redaktionen i *Psyke & Logos* at invitere til indsendelse af artikler til et temanummer om spædbarnspsykologi. Vi besluttede at udvide aldersgruppen til ikke kun at dække spædbørnene, men også at dække småbørnene for at udvide feltet af potentielle bidragydere. Dette temanummer dækker altså gruppen af børn i alderen 0-3 år. Formålet med temanummeret er at give et indblik i feltets aktuelle status og udvikling, primært som det ser ud i Danmark, men også med bidrag fra både Sverige og Norge. Vi har ønsket at dække det spæd- og småbarnspsykologiske felt bredt, og vi har derfor inviteret til indsendelse af såvel teoretiske som empiriske forskningsarbejder inden for både den grundvidenskabelige og den klinisk anvendte spædbarnspsykologi.

Til en skærpelse af den faglige ekspertise i redaktionsgruppen har vi inviteret Peter Krøjgaard, lektor i udviklingspsykologi ved Århus Universitet og Hanne Munck, lektor i klinisk psykologi ved Københavns Universitet og leder af Center for Spædbørn med som medredaktører.

Infant Psychology er den engelske betegnelse for spædbarnspsykologi, og som specifikt dækker aldersgruppen 0-1 år. Betegnelsen *infant* kommer fra latin og betyder »umælende«. Dette er da også det grundvilkår, som gør sig gældende for alle, som beskæftiger sig med dette felt, hvad enten det er inden for den anvendte profession eller forskningen: Vi har med barnet at gøre i en periode, hvor sproget endnu ikke er udviklet. Senere i småbarnsalderen, der på engelsk benævnes »toddler«-perioden, og som dækker 2-3 leveår, ser vi sproget i den tidligste udvikling. Dette betyder, at vi både i den kliniske praksis og i den videnskabelige forskning må benytte os af særlige metoder for at få indsigt i barnets oplevelsesverden. En problematik, som også behandles i flere af dette nummers artikler.

Vores viden om den tidligste psykiske udvikling kan overordnet siges at have sin oprindelse i to traditioner. Denne ene har sit udspring i Sigmund Freud og psykoanalysen, som i løbet af 40'erne blev udvidet til også at inkludere terapier med børn og observationer af børn – fortolket psykoanalytisk – med navne som for eksempel Anna Freud, Spitzer, Wolf og Mahler. Den anden tradition relaterer sig til observationer og ikkefortolkende beskrivelser af barnets adfærd, for eksempel i det som betegnes *baby-diaries* – »baby-dagbøger« – som blandt andre Darwin og Piaget skrev, og som førte til den senere egentlige eksperimentalspsykologi med børn.

I 1945 udkom det første nummer af tidsskriftet *The Psychoanalytic Study of the Child*, hvor Anna Freud var en af redaktørerne. Tidsskriftet havde og har fortsat i dag til formål at beskrive, hvordan psykoanalysen – med udgangspunkt i fortolkninger af Freuds metapsykologi – også var en succes i behandlingsarbejdet med børn og kunne bidrage til den psykoanalytiske udviklingsforståelse af den tidlige udvikling. Disse teoretikere har i og med deres insisteren på vigtigheden af de første år i ontogenesen på en indirekte måde i høj grad bidraget til en legitimering af spædbarnsforskningen generelt (Lamb et al., 2002). At denne ikke var selvskreven og accepteret i det tidlige spirende psykologiske fagmiljø, ses eksempelvis, når Wilhelm Wundt – ved etableringen af det første psykologiske laboratorium i Leipzig i Tyskland – skriver i bogen »*Outlines of Psychology*« (1897): »The results of experiments which have been tried on very young children must be regarded as purely chance results, wholly untrustworthy on account of the great number of sources of error. For this reason, it is an error to hold, as is sometimes held, that the mental life of adults can never be fully understood except through the analysis of the child's mind« (citeret i Rochat, 2001). Wundt afviste således den videnskabelige udforskning af barnets psyke med begrundelse i, at metoden – den systematiske introspektion – ikke kunne

anvendes med børn. Faktisk var det så sent som i 1979, at det første specialiserede tidsskrift for eksperimentel spædbarnspsykologisk forskning blev etableret »*Infant Behavior and Development*«.

Andre forskere, der ikke så introspektionen som den eneste videnskabelige metode i psykologisk forskning, fik viden om barnets psykologiske udvikling ved hjælp af observationsmetoden. De første observationsmetoder var, som ovenfor nævnt, de såkaldte »spædbarns-dagbøger«, hvor et enkelt barns udvikling systematisk blev observeret over et længere tidsrum. For eksempel er Charles Darwin faktisk en af pionererne inden for spædbarnsob-servation, idet han nøje i 1839 beskrev sin førstefødte søns udvikling. Darwin skriver blandt andet om observationerne af sin søns hørelse: »Although so sensitive to sound in a general way, he was not able even when 124 days easily to recognize whence a sound proceeded, so as to direct his eyes to the source« (citeret i Slater & Lewis, p. 6). Dette ved vi i dag ikke er i overens-stemmelse med spædbarnets faktiske udvikling.

Jean Piaget begyndte ligeledes sin karriere i spædbarnsforskningen med observationer af sine egne børn i 1920'erne. På baggrund af disse går Piaget som bekendt videre og laver som den første egentlige systematiske eksperimenter med børn. Ud fra disse udvikler han sin teori om børns kognitive udvikling, som havde og som fortsat har stor indflydelse på, hvordan vi i dag tænker om børns kognitive udvikling, og også hvordan vi undersøger denne.

Siden midten af 60'erne er vores viden om spædbarnets perceptuelle, motoriske, kognitive, sociale og emotionelle evner vokset enormt (Stern, 1985). En viden, der stammer både fra den eksperimentelle udforskning af spædbarnets udvikling og fra den kliniske forskning vedrørende tidlig inter-vention og forebyggende indsatser i forældre-barn-interaktionen. En række metodiske fremskridt – startende med videoen og senere mere avancerede audiovisuelle teknikker – har været medvirkende til, at feltet har oplevet og fortsat oplever at være i en rivende udvikling.

En udvikling, som også afspejler sig i de 18 spændende artikler, som udgør dette temanummer af *Psyke & Logos*. Vi synes, at vi med dette te-manummer giver et spændende indblik i et bredt udsnit af, hvad der aktuelt foregår af forskning inden for dette endnu relativt unge videnskabelige felt – både teoretisk, eksperimentelt og klinisk. Primært i Danmark men også med inspirerende bidrag fra feltet i Norge og Sverige.

Alle artikler har været gennem et anonymt peer-review, som har været afgørende for, hvorvidt de kunne accepteres til publikation og også for den endelige form, som de her fremtræder i. I den forbindelse vil vi gerne takke de kolleger og fagfolk, som har påtaget sig rollen som reviewere, og som har givet forfatterne konstruktiv kritik og udført et sobert og grundigt stykke videnskabeligt arbejde.

Nummeret indledes med en række almenpsykologiske teoretiske og diskuterende artikler:

Simo Køppe undersøger i sin artikel »Selvet selv« en række fremtrædende bud på, om selvet er medfødt. Det drejer sig om moderne empirisk baserede teorier fra henholdsvis Meltzoff, Trevarthen, Stern, Gergely og Rochat. Artiklen rummer sideløbende en kritisk diskussion af forholdet mellem teori og empiri.

Katrine Zeuthen, Signe Holm Pedersen og Judy Gammelgaard har i artiklen: »Tilknytning og udviklings drivkraft, En kritisk diskussion af empirisk spædbørnsforskning« – som undertitlen angiver taget til debat, i hvilken grad og om overhovedet spædbarnsforskningen ud fra en psykoanalytisk synsvinkel har forøget vores viden om det indre psykiske liv og hjulpet til at besvare spørgsmålet om, hvad der igangsætter og driver udviklingen frem.

Vanessa Ragans tager i sin artikel »Anvendeligheden af en intentionsbaseret teori om motorikken i spædbarnspsykologien« udgangspunkt i den opfattelse, at motorikken er blevet underprioriteret sanserne og brugt som et uproblematisk teoretisk udgangspunkt for beskrivelser af psykens dannelse og udvikling. Ud fra en udviklingspsykologisk kvalificering af Merleau-Pontys tanker og et udkast til en intentionsbaseret teori om motorikken og udviklingen af motorisk intentionalitet udvikler forfatteren en model kaldet: The Movement Intention Complex (M-I-C).

Herefter følger en række artikler, der præsenterer reviews og metode – og empiri inden for den eksperimentelle spæd- og småbarnspsykologi.

Christian Gerlach giver i sin artikel »Hjernens udvikling i spædbarnsalderen« en redegørelse for, hvordan vi i dag med de nye skanningsteknikker også kan få viden om den helt tidlige hjerneudvikling hos barnet. Denne giver os en større indsigt i hjernens plasticitet, og hvordan hjernens udvikling må ses som et resultat af en dynamisk interaktion mellem barnets medfødte karakteristika og dets miljø.

Peter Krøjgaard og Osman Kingo diskuterer i deres artikel »Metodiske overvejelser i forbindelse med undersøgelse af spædbørns kognitive udvikling: Anvendelse af computerdisplays og eye trackere« en række udvalgte metodiske problemstillinger, der relaterer sig til undersøgelse af spædbørns kognitive formåen ved hjælp af visuelt præsenteret stimulusmateriale – en metodik, der gennem de seneste årtier har vundet stor udbredelse. Det drejer sig nærmere bestemt om de styrker og svagheder, der knytter sig til anvendelse af dels computerdisplays og dels såkaldte *eye trackere*.

Artiklen af Hanne Cecilie Braarud og Kjell Morten Stormark: »Sociale ferdigheder hos små spedbarn: Undersøkelser av mødre og spedbarn i Double Video paradigme« giver læseren indblik i, hvorledes denne specielle teknik kan anvendes, og hvorledes det herved gøres muligt at undersøge om spædbørn er sensitive over for brud i social kontingens, og om mødrenes interaktionsadfærd ændres med barnets mangel på respons.

En række af nummerets artikler undersøger den tidlige sprogudvikling fra forskellige perspektiver.

Dorthe Bleses, Werner Vach og Sonja Wehberg præsenterer og diskuterer i artiklen »Individuelle forskelle i danske børns tidlige sprogtilegnelse. Hvad kan børne- og forældrerelaterede baggrundsfaktorer forklare?« resultater fra en stor dansk undersøgelse vedrørende ligheder og forskelle i danske børns tilegnelse af centrale sproglige milepæle, og hvordan vi kan forklare disse forskelle. Undersøgelsen bidrager med vigtig viden, idet tidlig sprogudvikling i Danmark er blevet et politisk fokusområde.

Ocke-Schwen Bohn behandler i sin artikel »Universelle og sprogspecifikke træk i spædbørns perception af sproglyde« nogle universelle og sprogspecifikke træk i spædbørns perception af sproglyde. I artiklen gives dels en generel oversigt over feltet, mens spædbørns vokalperception, som hidtil ikke har været levnet så megen opmærksomhed, præsenteres mere indgående.

Tove Gerholm beskriver og eksemplificerer i artiklen »At skapa ett språk i en kontext«, hvordan barnet selv er aktivt bidragende i dets tilegnelse af de sproglige rammer og normer, og hvordan barnet i høj grad også selv er med til at opretholde forældrenes sproglige »scaffolding« i sprogtilignelsen. Dette gør børnene for eksempel ved hjælp af deres blikkontakt og adfærd og direkte spørgsmål til forældrene.

Kristine Jensen de López præsenterer i sin artikel »Gestik på vej til ord: Samspil mellem gestik og ord i danske og zapotetiske småbørns kommunikative udvikling« en empirisk undersøgelse af udviklingen af 16 og 20 måneder gamle børns brug af gestik og ord i naturlige omgivelser hos otte børn fra to forskellige kulturer. Resultaterne diskuteres primært i forhold til sprogudviklingen generelt, men anvendte aspekter inddrages også.

Den sidste række af artikler i temanummeret relaterer sig til klinisk anvendte temaer i form af både teoretiske reviews og empiri præsenterende artikler.

Mette Skovgaard Væver beskriver i »Klinisk spæd- og småbarnspsykologi – i udviklingspsykopatologisk perspektiv« udvalgte aspekter inden for den kliniske spæd- og småbarnspsykologi. Behovet for en fortsat empirisk udforskning af sammenhænge mellem tidlige og senere forstyrrelser fremhæves. Dette kan styrke argumentationen for i højere grad at prioritere og indsætte med sundhedsfremmende og forebyggende interventioner – i de helt tidlige leveår.

Susanne Landorph og Anne Mette Skovgaard præsenterer i »Psykiske helbredsproblemer hos spæde og småbørn – epidemiologiske aspekter« resultater fra en stor dansk epidemiologisk undersøgelse *Copenhagen Child Cohort CCC 2000*, hvor formålet er påpejning af den tidlige manifestation af biologiske og psyko-sociale risikofaktorer og identificering af potentielle fokusområder for forebyggelse.

Marie Gammeltoft og Susanne Landorph beskriver og diskuterer i artiklen »Spædbarnstestenes relevans og anvendelighed« væsentlige generelle og specifikke forhold ved testning af spæd- og småbørn, som det er vigtigt, at psykologer der arbejder inden for området har kendskab til, således at det er muligt at identificere børn med behov for særlig støtte, at iværksætte relevant støtte og også kunne vurdere effekten af denne.

Svend Aage Madsen skriver i sin artikel »Spædbarnet i faderens verden« generelt om fædres rolle i forhold til spædbørn, men også mere specifikt om fødselsdepressioner hos fædre, som både minder om og adskiller sig fra de fødselsdepressioner, som vi finder hos kvinder, og som hidtil har haft langt større bevågenhed.

Barbara Hoff Esbjørn har som led i en undersøgelse over en årgang ekstremt tidligt fødte børns tilstand i femårsalderen spurgt til forældrenes oplevelser og erfaringer under børnenes indlæggelse på neonatalafdelingerne, umiddelbart efter udskrivelsen og nu, hvor børnene er fem år. Artiklen: »At blive forældre til et ekstremt tidligt født barn« giver et review af international litteratur og sammenholder dette med den danske undersøgelse af forældrenes oplevelser og reaktioner.

Anegen Trillingsgaard sammenfatter i sin artikel: »Tidlig autisme i 0-12-måneders-alderen« den forskningsbaserede viden, vi har i dag, om den tidligste afvigende udvikling i første leveår hos børn, som senere opfylder kriterierne for en autismespektrumforstyrrelse. I dette lys fokuseres på de sociale, kommunikative og kognitive udviklingsområder.

Jesper Dammeyer redegør i artiklen »Spædbarnspsykologi og medfødt døvblindhed: Om hvordan spædbarnspsykologien kan bruges i forskning og klinisk arbejde med børn med alvorlige sociale, sproglige og kognitive funktionsnedsættelser« for, hvordan spædbarnsforskningen generelt, men særligt viden vedrørende etablering og udvikling af det sociale samspil hos det før-sproglige barn, har inspireret både forskningen og det kliniske arbejde med personer med medfødt døvblindhed.

Med udgangspunkt i den kliniske erfaring og forskning, der er opnået ved Center for Spædbørn (CFS), skriver Hanne Munck, Anne Blom Corlin og Inger Poulsen Dutton om »Tidlig intervention i spædbarnsfamilier: Forebyggende rådgivning og behandling gennem tre årtier«. Artiklen reflekterer over det hensigtsmæssige i generelt at have et normalpsykologisk udgangspunkt for forståelsen af vanskeligheder i den nyblevne familie og i, at tidlig intervention rettes mod mor-far-spædbarnstriaden.

REFERENCER

- LAMB, M.E., BORNSTEIN, M.H., & TETI, D.M (2002): *Development in Infancy: An introduction. 4.th Edition.* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- ROCHAT, P (2001): *The Infant's World.* The developing child series. Harvard University Press.

- SLATER, A & LEWIS, M (Eds) (2007): *Introduction to Infant development*. Second Edition. Oxford University Press.
- STERN; D (1985): *Barnets Interpersonelle Univers. Et psykoanalytisk og udviklingspsykologisk perspektiv*. Hans Reitzels Forlag. København.